

ARTICULUS III.

DE DIFERENTIA STATUS NATURALIS A CIVILI.

109. Non discrimen conceptuum utriusque status, nec differentiam status naturalis ficti a statu civili, quae omnia ex modo dictis abunde constant, exponenda aggredimur; sed differentiam praestantiae status civilis prae naturali, etiam recto sensu apprehenso, ut scilicet facilius elucescat absurditas commenti Rousseau de summa felicitate, quam ex amore vitae belluinae, statui suo sylvestri ac solitario attribuit; nec non de summa infelicitate ac malis, quae a statu civili in humanum genus dimanare, imprudenter affir-

tuum; sic namque spectata nedum a legibus et subjectione politica, sed nec ab ipsa subjectione servili cuiquam adimitur vel potest adimi, 2.º, si per *libertatem* intelligatur exclusio servitutis, neque de hoc potest esse sermo. cum hac nostra aetate servitus stricto sensu accepta ab omnibus cultis nationibus exulet. 3.º, *libertas* accepta pro non impedita facultate jus suum coram legibus adversus quemlibet prosequendi et vindicandi, artibus et scientiis pro cuiusque conditione et aptitudine operam navandi, etc. quod personalem civium libertatem constituit, nequit hic pariter locum habere, cum nulla sit culta humana societas quae vi suae institutionis membris suis seu civibus talem libertatem non tribuat vel non tueatur. Verum homines, de quibus loquimur, in venditanda eorum *libertate* immunitatem ab omni morali subjectione legibus et humanae praesertim auctoritati debita, nec non exclusionem omnis distinctionis inter diversos hominum coetus et conditiones tacite saltem portendere videntur; quod manifestam redolet impietatem hominemque ipsi Deo praefert, si illum a divinis etiam legibus solvere, impunitatemque in earum violatione quaerere ac desiderare suadeat; si autem ad humanarum legum, humanaeque auctoritatis etsi legitime institutae morale excutiendum jugum dumtaxat coarctetur, apertissime ordini naturali, a Deo ipso humanae societatis auctore, constituto adversatur, patentemque ac certam cuilibet, nedum sociali ac civili institutioni, verum etiam domesticae societati, quae filiorum erga parentes debitam subjectionem necessario expostulat, perniciem minuitur, omniaque licet sanctissima et ordinatissima humanarum societatum instituta instabili humanae rationis arbitrio subicit, atque cuncta innovandi apertissimam viam pandit. Utinam hoc nostra saltem juvenus probe saperet et intelligeret.

mavit. Dicimus itaque statum civilem *simpliciter* praestare statui naturali etiam recte apprehenso; absurdum namque foret, vel comparisonem instituire inter sylvestrem e. g. et belluimum hominis rationis usu destituti statum, et civilem ad rationalitatis perfectionem ordinatum; nec moramur iis, quae Pufendorfius congerit ad status naturalis, qualem ipse fugit, misserrimam conditionem evincendam; cum re quidem vera, vix aliquid discriminis, nisi forte in pejus, inveniri posset inter brutorum et hominis, undecumque in mundum projecti, omni humana ope et peculiari Numinis cura destituti, statum. Non moramur pariter quaestionibus utrum summi Imperantes vel Civitates independentes, ad se invicem comparatae sint nec ne in statu mere naturali; et utrum dentur vel possint dari populi, aut aliquae familiae, etiam nunc in mere naturali statu degentes; haec enim meram dumtaxat eruditionem spectare videntur. His itaque praetermissis sit.

PROPOSITIO.

Si omnia rite pensentur, status civilis statui naturali simpliciter praestat.

110. Porro assertio nostra generalibus rationibus manifesta fiet, non enim contendimus nihil prorsus in mere naturali statu inveniri posse, quo solum in particulari spectato, naturalis status civili praeferi non valeat, sed vulnus dumtaxat civilem statum, si omnia generalim ac rite pensentur librenturque, esse naturali *simpliciter* praefendum. Harum autem generalium rationum sit 1^a. superius (1) jam indicata, scilicet, ex perfectiori ratione communitatis, majorique ultimorum a mediis et horum a primis dependentia, quae in civili statu elucet, ejusdemque status fine qui est bonum commune: quod utrumque et ratione sui ipsius est quid praestantius, et, utpote universalioris realitatis speciem undequaque exhibens, majorem imitationem et participationem divinae bonitatis in se praeconti-

(1) Artc. praecedente, n. 106 in initio.

net, majoremque proinde *ratione sui ac per se* humanae naturae naturalem praecminentiam ostendit (1).

(1) Quoniam hac voce sive expressione *boni communis* velut finis humanae societatis, saepius jam usi sumus et in posterum uti debemus, juvat hic eam pressius determinare, ut constet, quomodo finis iste et conveniat et differat a fine et bono individuum, doctores namque passim utrumque affirmant, nosque ipsi in *notis* praecedentibus observavimus, et hominem esse propter societatem et hanc propter illum. Itaque in primis cum humana societas sit moralis hominum sive entium rationalium unio, ejus finis absolute ultimus idem est et esse debet ac hominum singulorum, nempe asecutio perfectae felicitatis in altera vita, quem finem acque societas instar personae moralis considerata, in omnibus suis socialibus institutionibus, quam singula ejus membra sive individua in suis particularibus actionibus prae oculis habere debent. Humana societas ab hoc fine prorsus praescindens vel ipsum excludens, non est digna homine rationali, estque monstrum in ordine morali.

Deinde, quia homines naturaliter appetunt etiam extrinsecam vitae praesentis felicitatem, eamque rationabiliter inquierere possunt et debent quotiescumque bona haec extrinseca non impediunt finem absolute ultimum, et aliunde eam convenienter ad suam naturam assequi non valent, nisi in sociali statu se mutuo juvent ipsaque societas sit bene ac ordinate constituta; hinc et iste secundarius finis sive extrinseca vitae praesentis felicitas, aequae ad singulos homines ac ad integram humanam societatem pertinet, diversa tamen ratione. Et sane, societas tamquam persona vel corpus morale respicit *commune bonum*, situm praecipue in sufficientia rerum sive mediorum, quae ad animalis vitae conservationem et rationalitatis evolutionem ac ulteriorem perfectionem sunt necessaria, nec non in extrinseca atque intrinseca pacis sive tranquillitatis conservatione relinquens interim singulis individuis curam propria uniuscujusque vel familiarum felicitatis quaerendae, juxta cujuslibet naturalem aptitudinem et liberum arbitrium, quo velit de communi felicitate participare, seque perficiendo aliqualem vitae praesentis felicitatem sibi met comparare.

Hinc autem manifeste patet, bonum istud ac felicitatem toti humanae societati communem, esse quid distinctum ab individuum felicitate, cum evidens sit, posse societatem hunc suum finem obtinere per supradictorum meliorum sufficientiam, in constanti ac generali prosecutione *industriae*, circa culturam agrorum, commercii, artium, scientiarum, et pacis ac tranquillitatis custodiam, licet interim quaedam individua aut familiae *non valeant vel nolint* de hoc communi bono participare, et pro capa-

2.^a Perfectior est naturaliter status ille, in quo pluribus naturalibus propensionibus potest satisfieri: talis profecto est relate ad hominem civilis societas; cum in ea bene ordinata propter diversitatem statuum ac conditionum (quod in statu naturali seu domestico non haberetur), quivis facile, si velit, instituere potest eam vivendi rationem, iisque scientiis aut artibus operam navare, officiisque fungi, quae magis ejus naturali propensioni ac indoli, viribusque mentis et corporis sunt accommodata. Adverte insuper, plerosque hominum naturaliter ineptos esse rei familiari ac domesticae recte curandae, aut venationi agrorumque culturae exercendis; quae occupa-

itate naturali ac conditione sui status proprium finem individualis aut domesticae felicitatis consequi. Atque hoc est, quod in civili societate etsi bene ordinata necessario importat distinctionem ac diversitatem statuum inter homines, ostenditque insanum esse commentum *aequalitatis*, (*uguaglianza, egalité*) in distributione bonorum et dignitatum, quam quidam adeo depraedicant, quaeque praesertim relate ad aequalitatem bonorum, ne brevissimo quidem tempore subsistere posset. Quia porro asecutio finis communis totius societatis ex amica dumtaxat ac generali ejus membrorum in illum conspiratione atque tendentia consurgit, et quia quaedam individua, utpote libera, nedum non conspirare, sed etiam ceterorum unioni contraria et noxia esse possunt; consequens est ut singula individua seorsim, sicut sunt totius societatis membra ita habeant rationem medii ad hoc commune ejus bonum sive felicitatem assequendam, vel perturbandam ac impediendam: quamvis relate ad cuique propriam ac individua felicitatem possint forte spectari ut finis.

Hanc boni communis a bono particulari, diversorumque finium distinctionem non considerans H. Ahtens, in opere superius memorato (pag. 336), in primis prorsus confundit finem societatis cum fine individuum: *Le but social ne peut donc pas être différent de celui de l'homme, parce que la société n'est que l'expression de la nature humaine librement manifestée..... La société, c'est l'homme complet*, etc. Deinde (pag. seq.) immerito quoque reprehendit sententiam juxta quam *finis societatis constituitur in bono seu felicitate universali, in utilitate communi, in eo quod omnes interest* dicens: *Ces définitions sont trop vagues pour faire comprendre le but social*, etc. Ipse vero ibidem statuens: *Le vrai bien, le véritable bonheur reside pour tous dans le développement de leur nature humaine* etc. nihil sane, quod sit minus indeterminatum et vagum, minusque arbitraris obnoxium interpretationibus, ponit.

tiones forte unice in statu naturali seu familiarum segregum, haberentur.

3.^a Certum est, quod ad majorem humanae naturae perfectionem pertineat, major sicut humano modo fieri potest naturalis *perfectibilitatis* evolutio, in iis praesertim, ad quae sua sponte natura inclinatur, qualis est inquisitio effectuum atque causarum naturalium, combinatio virium vel proprietatum rerum nobis inferiorum, ad aliquod emolumentum comparandum; certum pariter est, mentem humanam exemplo atque aemulatione aliorum vehementer incendi, scientiasque semper, artes communiter non nisi summo labore atque plurimum studio in unum collato, habitoque respectu boni communis; inventas atque comparatas fuisse; haec autem omnia, tantum in civili statu locum habere potuisse, saltem in ea perfectione in qua sunt, *per se* manifestum est; cum status naturalis seu domesticus, neque hominem a curis vacuum et ad tantum suscipiendum laborem expeditum, nec mutuum et frequentem communicationem, conspirationemque studii multorum in unum, possibilem relinqueret.

4.^a Denique ratio sit ista quod in statu quoque hominum per familias dispersas viventium, spectata praesenti humanae naturae conditione, aliqui certe futuri essent, qui laboris pertaesi, damno aliorum et rapinis suum quaerent emolumentum, vel saltem querelae aut gravis discordiae interdum occasionem praebent; filii quoque adulti patris auctoritatem interdum detrectantes ipsam familiarum perniciem aut ruinam nonnunquam inducerent: hinc et privatae ultioni, quae facile limites debitae justitiae his in casibus potuisset excedere, coersendae, et compescendae filiorum audaciae, aut etiam (quod tamen rarius accideret) patrum saevitiae (1), non est

(1) Consulto fecimus praecedentem exceptionem; ut scilicet locus esset animadvertendi longe facilius posse accidere ut filii evadant ingrati ac rebelles contra parentes, quam ut parentes sint inhumani ac crudeles erga filios. Cum enim parentes necessario spectent filios tamquam portionem propriae substantiae, sintque probe conscii tot laborum quos in cura de filiis gerenda tolerare debuerunt, nequeunt eosdem non considerare tamquam semetipsos, vel tamquam rem suam sibi vel maxime intimam et propriam contra quam non facile quis solet fieri crudelis aut inhumanus. Contrarium accidit in filiis, qui talem conscientiam non habentes, matura reflexione egent, ut simili perspicuitate relationem cum parentibus et beneficiis ab ipsis acceptis deprehendant, et ad si-

opportunius remedium prae extrinseca coercitiva et politica status civilis potestate.

111. Ut autem, quae solent in contrarium opponi facilius solvantur, notanda sunt haec duo: metiri nos debere alicujus status naturalem praestantiam, non ex actuali absentia miseriae aerumnarumque vel peculiaribus virtutis actibus, neque ex iis, quae per accidens in eo contingunt; sed ex ejus fine et scopo portendente *per se* majorem naturae perfectionem, mediisque, atque eorum apta ordinatione ad id ipsum assequendum. Deinde hac in re habenda est ratio non quorundam dumtaxat individuum sed moraliter totius humani generis; quae enim sunt secundum naturam, *per se* et non *per accidens*, ut *in pluribus* et non ut *in paucioribus* actu insint, aut possint inesse, necesse est.

Hinc vero statim colliges nullius ponderis esse quae in contrarium obtruduntur, vel ex naturalis status *innocentia* et *simplicitate*, vitaeque *tranquillitate* quae supponuntur in eo adfuturæ ob defectum subtilitatis malitiae, irritamenti passionum, et bellorum, usque ad excidium fere integrarum urbium, tumultus; vel ex oppositis malis status civilis.

Respondebis autem more scholae *distinguendo*; et haec omnia in utroque statu evenirent vel eveniunt, *per accidens conc. per se neg.* Sicut atrocitates quorundam bellorum, et magna interdum in plerisque civibus morum corruptio propter exempla prava et passionum irritamenta, non ex ipsa institutione et fine status civilis, qui potius haec compescere nititur, sequuntur; ita et major illa naturalis status *innocentia*, *simplicitas* etc. (si tamen passim et relate ad quaevis vitia haberetur, sunt namque quaedam eorum quae intra domesticos parietes facile oriuntur et foventur), non ex efficacia institutionis et mediorum (quae ad solam paternam instructionem et correptionem reducerentur) talis status; ut *per se* patet, proficiscerentur: dum interim et eadem morum *innocentia* ac *simplicitas* in statu quoque civili servari potest, et major est tranquillitas quam communiter cives remanentes in urbibus experiuntur tempore belli, prae illa, qua gauderent familiae segreges tempore pacis, propter inopiam de-

milem affectum amoris promoveantur, debito insuper subjectionis ipsis praestandae velut in oppositum retrahente, propter molestantiam eidem communiter adnexam.

fensionis, et jure periculum aggressionis, quod utrumque ex ipsa natura talis status dimanaret.

112. Simili modo respondebis, si quis argueret, quod in civili statu multitudo ac nefanditas vitiorum, virtutum multitudinem ac praestantiam (quod tamen de civitate bene ordinata debet negari) excedat, quodque in eo plurimi inveniantur miseri qui existentiam suam deplorant, vel etiam illi qui vitam sibi adimunt. Id namque fieri manifestum est praeter civitatis bene ordinatae institutionem et sufficientiam meliorum ad haec mala impedienda, tam per leges et poenas contra manifestas improbitates [1], quam per subsidium vere indigentibus exhibitum. Praeterea plures istarum inordinationum forte facilius (propter defectum unionis inter familias, et extrinseci custodis domesticae subjectionis ac dependentiae) in naturali statu locum haberent.

Deinde, ex eo quod incivili statu possit esse imperans impius aut crudelis; quod proceres et potentiores quandoque legum vim pessumdent, poenasque eludant; quod artes, et scientiae, vanitati, superbiae, vitiis, et luxui fovendis inserviant, nihil sequitur. Siquidem per haec essentialis perfectio civili statui adnexa minime elevatur; eique bene ordinato non deest medium ipsam impietatem aut crudelitatem imperantium *saltem* mulcendi, proceres vero et potentiores ad instar plebis in officio continendi; quae insuper incommoda, sicut et vanitas, superbia et luxus quorundam civium ex cultu scientiarum et artium occasionem sumentes per accidens dumtaxat ab hoc statu dimanant, universalemque scientiarum et artium utilitatem, ad ipsos pagos et rura (quorum barbariem nimis adversarii exaggerant) sese protendentem, minime adimunt.

Tandem quod civilis status quorundam Asiae et Africae regnorum, cum magna barbarie seu asperitate et inhumanitate morum usque in praesens tempus permaneat, id unice vel praecipue a falsis, ipsique naturali rationi contrariis Islamiticae sectae ibidem generatim dominantis principis seu legibus originem ducit; ideoque nil mirum homines ipsam naturalem rationis lucem spernentes, tenebris ignorantiae involvi. Ad ea denique quae proponerentur ex imminutione vel amissione nativae libertatis, per debitam subjectionem

(1) Confer si vacat quae inferius dicimus (part. 4. cap. 2. artic. 2). de scelere suicidii ejusque causis.

nem, et fructuum industriae, per tributorum solutionem, vide responsiones datas sepeius [1].

CAPUT II.

DE POTESTATE POLITICA ET PRINCIPIIS JURIS PUBLICI

113 Suprema civilis *potestas, regimen, imperium*, seu *moralis facultas independens civium actus dirigendi ad commune bonum, id est civilem beatitudinem assequendam*, aequae ac ipsa civilis societas, est factum quoddam, cujus non existentia, sed dumtaxat origo indubium solet vocari de hac igitur supremae potestatis origine, pauca quaedam nunc exponemus suppositis nuper dictis de origine ac natura status socialis et civilis. Jus publicum positivum prout sumitur ad discrimen juris naturalis, involvit tam legem positivam *mere humanam* seu *civilem*, quam *jus gentium* (non est enim nobis quaestio sive in specie sive in genere de jure publico ecclesiastico); prioris principia seu actiones, inter praerogativas civilis potestatis recensentur, posterioris vero seorsim exponendae erunt.

ARTICULUS I.

DE ORIGINE POLITICAE POTESTATIS EJUSQUE DIVERSIS FORMIS

114. Supremam potestatem seu imperium civile sicut et ipsum civilem statum a Deo tamquam auctore et institutore humane naturae dimanare non vero a quodam *contractu* seu *pactio sociali* quemadmodum vellet Genevensis sophista (2), mox probaturi, monemus 1°, aliud esse potestatem aliquam profluere a Deo tamquam *a causa prima* res omnes immediate creante conservante et ad earum actus concurrente; aliud a Deo ejusque voluntate, taquam *a causa proxima* talis potestatis, necessario et naturaliter connexae cum tali natura a Deo condita et ita ordinata quod postremum constituit hanc potestatem tamquam donum naturale convenitque dumtaxat supremae po-

(1) Artic. proxime praecedente n. 108. in respond. ad 3.^m

[2] *De contractu sociali*, libr. 1 et 2.